

ПЕДАГОГІЧНІ ПОРАДИ БАТЬКАМ

Поряд із позитивним значенням засобів масової інформації для розвитку молодшої людини, їхній вплив на суспільну свідомість, зокрема юнаків і дівчат, стає дедалі небезпечним. Інформація сучасних засобів медіа, що перевантажена ідеями, руслами боротьби, конкуренції, насильства, конструє психіку молоді, навіює моделі агресивної поведінки та відчуття небезпечного життя. Значна частина батьків занепокоєна сильним потягом їхніх дітей до телебачення, відеофільмів та ігор, що відволікають їх від навчальних занять, різноманітних видів діяльності, корисних для особистісного розвитку молоді, вияву їхніх здібностей. Небезпека з боку засобів масової інформації полягає ще в тому сенсі, що вони "перехоплюють" у батьків виховний вплив на дітей, послаблюють результативність їхніх педагогічних дій, оскільки стають вагомим джерелом значущої та привабливої для молоді інформації. Унаслідок цієї конкуренції деякі батьки послаблюють свій контроль над поведінкою дітей, застосовують авторитарні дії, методи примусового впливу, що вимагають від них беззаперечного підкорення. Така стереотипна, одноосібна поведінка батьків без урахування дій, потреб, бажань дітей спонукає їх до більшого відчуження, вияву незадоволення, агресій, гніву тощо, а також посилює їхній потяг до теле- й відеофільмів, комп'ютерних ігор тощо.

Сім'я - це найвагомий осередок, чинник виховання молоді, формування у них соціальних рис, моральних цінностей. Від сімейного виховання залежить, яким вартостям учні надають перевагу, які їхні захоплення, як вони ставляться до ЗМІ. Тому переважаюча роль сім'ї у формуванні особистості молодшої людини як критичного споживача мас-медіа беззаперечна. Проте слід зазначити, що батькам, як і педагогам, протидіяти невідбирковому сильному потягу дітей до медіа продукції, що формувалася роками, набагато складніше. Ефективніше застосовувати превентивні, профілактичні дії, заходи щодо розвитку в учнів критичного ставлення до засобів медіа.

Дослідники проблем агресії засвідчують, що учні, які з дитинства зазначають насильство, образи, приниження в сім'ї, перебувають у стані фрустрації, депресії, гніву тощо, що зумовлює схильність до агресії, войовничості, інтерес до інформації, сцен насильства, боротьби, вбивства. Тому, як зазначають науковці, батьки повинні набувати компетентності щодо розвитку позитивних міжособистісних стосунків з дітьми, досягнення взаєморозуміння з ними, а також дієвості. Насамперед, вони повинні вміти

налагоджувати дисципліну в сім'ї без насильства й тиску на дітей. Виховання в учнів чуйності й кооперативності, умінь емоційного контролю й моральної оцінки власної поведінки стає протидією негативним впливам засобів масової інформації. Тому деякі педагогічні поради батькам щодо формування в учнів критичного ставлення до медіа впливів доцільні.

1. Створення психологічно-комфортного "виховного" середовища в сім'ї на засадах довірливої, толерантної міжособистісної взаємодії батьків й учнів - найвагоміша умова розвитку позитивного самопочуття дитини, набуття моральних цінностей.

Саме засобами сімейного середовища, що охоплює моделі гуманістичних стосунків, вияву пізнавального інтересу до позитивних сторін життя, батьки здійснюють вплив на розвиток особистості, привчають дитину до моральної поведінки, навіюють потяг до справедливості й доброти. Важливе завдання у цій справі - це досягнення міри в організації контролю за діями й поведінкою учнів та надання їм прав й свобод у виборі вчинків, самоорганізації поведінки. Контроль за життєдіяльністю дитини є вагомим обов'язком батьків. Проте він означає не навіювання страху, завоювання влади над дитиною, спонукання її до підкорення батьківським вимогам, а налагодження й підтримку конструктивної взаємодії з нею, вибір педагогічних дій, що не суперечать її потребам, бажанням і ненав'язливо стимулюють до дотримання соціальних норм, самостійного прийняття рішень. Любов, емпатія, щирість і відкритість - головні умови створення позитивного, морального клімату в сім'ї. Досягнення взаємодії угоди батьків й учнів у процесі вирішення проблем дисципліни й деструктивної поведінки є важливим способом непримусового педагогічного впливу на особистість.

Узгодження дій дорослих з дітьми, пошук взаєморозуміння можливі у процесі їхнього конструктивного спілкування, під час якого батьки виявляють повагу й позитивне ставлення до дитини, відкриті до її думки, приймають її незалежно від того, якою імпульсивною й афективною є її поведінка. Таке спілкування не ставить за мету звинувачувати школяра у чомусь, підтверджувати його провину чи хибність суджень. Натомість, воно передбачає вирішення проблеми - обговорення доцільності батьківських вимог і бажань дітей, розгляд можливих наслідків у разі недотримання соціальних норм, спільне прийняття найоптимальнішого розв'язку. Саме завдяки конструктивному спілкуванню батьки мають змогу вислухати і зрозуміти дитину, пізнати її мотиви реальної поведінки, роз'яснити їй суть відповідних соціальних норм, майстерно переконати в доцільності їхнього виконання.

Вагомим завданням батьків є вибір методів виховного впливу, завдяки яким вони прищеплюють в учнів позитивне ставлення до моральних цінностей, здобутків духовної культури, апелюють до розуму, почуттів дитини. Накази, моральні нотації, беззаперечне напучення батьків не викликають у дітей позитивний емоційний відгук, переживання зразків гуманної, добродійної поведінки людей. Навпаки, такий підхід може породжувати у них приховану ворожість, нещирість, іноді бар'єр у прагненні до наслідування соціально цінної поведінки.

Заборои також не є гарантом зміни поведінки учнів і виконання ними педагогічних вимог, оскільки не забезпечують простір для їхнього морального міркування й рефлексії власних дій. Хоча вони інколи підкорюються цим настановам, їхні погляди й прагнення залишаються попередніми. Щоби спонукати учнів до дотримання соціально цінних норм, важливо, насамперед, викликати у них негативне ставлення до вчинків, небезпечних або шкідливих для суспільного життя (насильство, вбивство). Тому довірливий, відкритий до думок дітей словесний вплив дорослих дає змогу розкрити їм суть моральних цінностей, стимулює їх до власних роздумів, осмислення зв'язку окремих вчинків із життям інших людей. Логічні міркування, доводи, емоційні спогади, розповіді батьків, що виявляються в безпосередніх, ненав'язливих формах, стають зрозумілішими для школярів на противагу наказам, вказівкам, які зміст моральних ідей, норм цілком не розкривають. Залучення учнів до аналізу реальних ситуацій, власних вчинків і поведінки інших, а також сцен людського життя, представлених на телеекранах, сприяє виробленню ними критичного, усвідомленого ставлення до дійсності й самих себе. Необхідно, щоби словесні дії батьків і обговорення з дітьми соціальних норм були орієнтовані на їхні інтереси й розвивалися у напрямі до особистості. Тоді з'являється спільне міркування, взаєморозуміння, а учні привчаються не до самозахисту, як це буває у процесі навчальних настанов батьків, а до замислення над моральними проблемами.

У справі виховання дітей, зокрема формування у них критичного, вибіркового ставлення до медіа-засобів, батьки, зазвичай, вдаються до методів заохочення і покарання, що зумовлюють реакції учнів, протилежні очікуванням дорослих. Проте покарання - це завжди примус, який ще більше підсилює погану поведінку. Наприклад, якщо сварити дитину й не дозволяти їй дивитися телевізор або грати в комп'ютерні ігри, вона буде виявляти агресивні реакції та ще більше тягнутися до цих розваг. Покарання може бути ефективним, якщо стосується поведінки, що не стала звичною для

школяра і не є залякуванням дитини. Важливо, щоб він усвідомлював провину й не був озлобленим на батьків. Загалом покарання слід поєднувати із заохоченням позитивних вчинків в учнів. В ситуаціях, коли дитина не погоджується з вимогами батьків та виявляє агресію, варто ігнорувати таку поведінку й підкріплювати неагресивну. Саме позитивні ствердження замість постійного зауваження усіх неправильних дій дитини, підтримка навіть незначних її успіхів у напрямі вдосконалення своєї поведінки стають доцільним заохоченням моральної поведінки. Виховне середовище в сім'ї визначається тим, які види життєдіяльності дітей реалізують батьки та як. Виховання дитини в сім'ї значною мірою залежить від того, чи вона має свої обов'язки, залучена до різних видів діяльності, що важливі для досягнення благоустрою, культурно-освітнього, морального, естетичного рівнів розвитку сім'ї. Якщо батьки не залучають учнів до різноманітних справ, тоді вони мають вільний час і не знають, як ним скористатися, тому починають захоплюватися різними розвагами, зокрема надмірним без вибору й самоконтролю оглядом телепрограм, різноманітних фільмів й комп'ютерними іграми, в яких переважає войовнича тематика, сцени насильства. Кожна діяльність володіє значним потенціалом для виховання особистості - її інтересів, здібностей, соціальної поведінки, моральних якостей тощо. Участь й захоплення дитини діяльністю збагачує її інтереси та зумовлює критичне ставлення до медіа-засобів, послаблює її потяг до змісту медіа-інформації, що не розвиває пізнавальні здібності та не навчає соціально цінній поведінці. А тому діяльність повинна охоплювати усі сфери життя учнів і батьків (праця, пізнання, спорт, художньо-естетична творчість, дозвілля) і задовольняти різноманітні їхні потреби.

Виховне значення діяльності залежить від процесу її організації. У зв'язку з цим батькам слід дотримуватися певних умов:

- * викликати в учнів інтерес доцільності, залучати до неї непримусово;
- * забезпечувати школярам і підтримувати їхню ініціативу, активну позицію в процесі діяльності;
- * не карати дитину, ускладнюючи діяльність;
- * разом з учнями визначати мету діяльності, створювати позитивні очікування щодо її результатів та процесу організації, допомагати дітям досягти успіхів у процесі діяльності.

Батькам важко впливати на поведінку своїх дітей, якщо вони не привчають їх до певного порядку й дисципліни. З цією метою доцільно залучати учнів до визначення правил поведінки усіх представників сім'ї. Ці правила у першу чергу охоплюють й уточнюють конкретні дії учнів стосовно різних сфер життя в сім'ї. Вони повинні визначати обов'язки дітей,

особливості дотримання режиму життя, ставлення та участь в різних видах діяльності значущої для благополуччя сім'ї. Бажано, щоб правила поведінки уточнювали час і можливості огляду учнями телепрограм, користування комп'ютером. Визначення правил необхідне для привчання учнів до дисципліни та формування у них умінь самоконтролю й саморегуляції поведінки.

Для того, щоб учні дотримувались поведінки й розуміли її значущість для покращення життя в сім'ї, доцільно залучати їх до спільного разом з батьками прийняття правил поведінки. У процесі визначення правил батьки можуть обговорювати разом з учнями зміст цих норм та їхню значущість для сімейного добробуту й порядку. Формувати правила доцільно як інформаційні судження, а не як директивні настанови. Їхній зміст повинен охоплювати можливі наслідки, що уточнюють конкретну поведінку учнів у разі невиконання правил.

Отже, піддатливість учнів негативним впливам ЗМІ значною мірою зумовлена особливостями сімейного виховання. Такі чинники, як незадоволення багатьох потреб дітей, поява у них агресії, тривожності, фрустрації, відсутність самоконтролю поведінки, що розвивається від умов виховного середовища в сім'ї, роблять школяра прийнятливим до будь-якої медіа-інформації без вибору.

2. Захоплення учнів медіа-інформацією, що розвиває пізнавальні інтереси, здібності, моральні цінності учнів, допоможе нейтралізувати їхню увагу й надмірний потяг до сюжетів насильства на телеекрані чи в інших засобах масової інформації.

Існує багато телепрограм, радіопередач, медіа-текстів, що вміщують пізнавальну інформацію, розкривають моделі моральної поведінки. Оволодіння такою інформацією має велике виховне значення для формування особистості молодої людини. Отримання науково обґрунтованих знань про різні сфери життя сприяє розвитку світогляду учнів, задоволенню їхніх пізнавальних потреб і разом з тим відволікає їхню увагу від інформації, що приваблива тільки за формою, але не має пізнавального значення.

У цьому контексті батьки повинні виявити власну ініціативу щодо вибору програм, текстів для спільного ознайомлення разом з дітьми. Залучати учнів до оволодіння інформацією, цінною для їхнього розумового й морального розвитку, доцільно непримусово й ненав'язливо, інакше батьківські директивні настанови і вказівки мають викликати в учнів

зворотню реакцію. Приклад батьків, їхнє захоплення деякими програмами чи фільмами, міркування в присутності дітей, обговорення з ними ідей, сюжетів, науково і соціально значущих, може мати вплив на учнів, заразити їх інтересом до наукової інформації, цінностей культури.

3. Для нейтралізації негативного впливу мас-медіа на поведінку учнів, розвитку у них критичного ставлення до засобів медіа батькам доцільно знати причини й мотиви їхнього захоплення тематикою насильства, що переважає в медіа-інформації.

Як зазначають науковці, потяг учнів до засобів масової інформації визначається їхніми потребами, а також набутим соціальним досвідом. Зазвичай учні виявляють інтерес до тих фільмів, що надають їм інформацію, необхідну для задоволення їхніх потреб. Або привабливою для них стає та інформація, що відповідає вже знайомій їм моделі поведінки, ті вчинки, які вони колись спостерігали і до яких небайдужі.

Шляхом спостереження за поведінкою дітей у процесі огляду фільмів чи застосування інших засобів масової інформації, їхніх безпосередніх реакцій, а також організації безпосереднього діалогу з ними, можна виявити причини зацікавленості деякими видами мас-медіа. Знання реальних чинників, що зумовлюють привабливість деяких ЗМІ для учнів допоможе їм внести деякі корективи у виховне середовище сім'ї для формування у дітей досвіду позитивної поведінки. Або батьки можуть шукати інші засоби, шляхи задоволення актуальних для школярів потреб, модифікувати власну поведінку чи взаємини з ними з метою досягнення дітьми своїх цілей.

Для прикладу, деякі діти захоплюються сценами боротьби, бійок, коли один з героїв отримує перемогу, досягає лідерство серед інших. У стосунках з батьками вони також наполягають на своїх рішеннях, намагаються перемогти їх у суперечках з ними. З огляду на це можна припустити, що таким учням притаманне прагнення до влади. У такому разі батькам варто уповноважити дитину деякою владою: прислуховуватися до її думки і деякі рішення, якщо вони слухні й не суперечливі, брати до уваги; підтримувати ініціативу у виборі обов'язків, надавати більше відповідальності у виконанні сімейних доручень тощо.

Без сумніву, модифікація стосунків з учнями вибір доцільних методів організації взаємодії з ними, залучення до діяльності для задоволення їхніх потреб, коректування соціального досвіду дитини, пошук додаткових джерел інформації відповідно до її цінностей, пізнавальних інтересів не зможуть

повністю відволікти школярів від улюблених фільмів, комп'ютерних ігор тощо. Проте зазначені дії батьків сприяють зверненню учнями уваги на інші цінні для них види діяльності, пізнавальну інформацію, а також формують у них критичне ставлення до агресивного впливу медіапродукції.

4. Формування у дітей імунітету до моделей агресії, що зображуються в засобах масової інформації, нейтралізує їх негативний вплив на особистість.\

Беззаперечною істиною є те, що найкращий засіб уберегти дитину від насильства на телеекранах - це вилучити сцени жорстокості, вбивства, знущання з сюжетів фільмів, телепередач, комп'ютерних ігор. Але в силу соціально-економічних причин зробити такі кроки неможливо. Тому батькам залишається "вакцинувати" своїх дітей від впливу насильства, що зображується в медіапродукції, формувати у них упереджене ставлення до агресії.

Як засвідчують експериментальні дослідження науковців, ефективним способом педагогічного впливу у зазначеному напрямі є періодичні розповіді, міркування батьків про те, що телебачення зображує дійсність нереалістично і значною мірою надумано, що агресія не повсюдна і не така дієва, як вона висвітлюється в засобах медіа. Важливо також стверджувати, що агресивна поведінка шкідлива для оточення, зазвичай є виявом безпорадності і безсилля людини щось змінити в реальному житті. Однак, щоб ці словесні впливи не спричинювали появу в учнів бар'єру до висловлювання дорослих, батькам доцільно уникати озлоблення й наказових форм, проте - міркувати безпосередньо, іноді "між іншим", виявляти власну думку або здивування щодо надуманості сюжетів на телеекранах. Бажано також цікавитися думкою дітей, пропонувати їм робити власні висновки, висловлювати свої критичні судження щодо побаченого.

Батьки можуть також залучати учнів до перегляду телепрограм, що висвітлюють технологію створення фільмів. Виступи кінорежисерів, акторів фільмів часто засвідчують нереальність, надуманість багатьох сюжетів, застосування спеціальних ефектів, що підсилюють жорстокість, насильство, брутальність у поведінці героїв, для емоційного впливу на глядача. Іноді знайомство з фахівцями (військові, представники бізнесу, медицини, правоохоронних органів тощо)на телебаченні чи в реальному житті, професійна діяльність яких зображується в засобах медіа, переконує учнів у тому, що насправді вони неспроможні до своїх фізичних можливостей, професійної етики чи закону виконувати ті дії й вчинки, що показані на екрані.

5. Якщо учні виявляють надмірну привязаність до фільмів, телепрограм зі сценами насильства, батькам доцільно разом з дітьми переглядати цю медіапродукцію й скеровувати їхню увагу, переживання на головні ідеї змісту, позитивні моральні вчинки, соціальні цінності, що розкриваються на екрані.

У багатьох випадках діти захоплюються деякими телематеріалами, фільмами, телепрограмами, що вміщують приклади агресивної поведінки, насильства. Відволікти їх від цього батьки можуть лише заборонаю, що не буде ефективною у виховному сенсі. У такому разі батькам слід залучатися до перегляду улюблених передач дітей або цікавитися їхніми сюжетами. Головне організувати обговорення з учнями фільмів, почути їхню думку, виявити причини і мотиви їхнього захоплення. У таких ситуаціях педагогічний вплив батьків ефективний, якщо вони здійснюють аналіз сюжету, зображення подій, поведінки героїв, спираючись на наукові, моральні критерії. Приміром моральна оцінка батьками людських вчинків допоможе учням зрозуміти, що хороші мотиви не завжди спонукають особистість до вибору правильних засобів, дій та отримання позитивних результатів. Окрім цього учні набувають умінь вироблення власних оцінних суджень, аналізу поведінки інших людей, визначення її наслідків для громадськості.

Спільні з дітьми обговорення медіапродукції привчають їх до морального міркування, усвідомлення того, що в кожній телепрограмі чи людській поведінці присутній моральний аспект, що завжди визначає їхню значущість для інших людей. Такі аналізи важливі також в тому сенсі, що вони спонукають учнів до критичної оцінки медіаінформації замість необдуманого захоплення нею, оцінки власного ставлення до засобів масової інформації.

У процесі обговорення улюблених програм, фільмів батькам необхідно уникати директивної поведінки, критичних реакцій не очікувані, небажані судження дітей. Навпаки, вони можуть ігнорувати їхні невиважені думки, агресивні емоції, проте підкріплювати щирі висловлювання й роздуми.

6. Привчання дітей до творчості спонукає їх дивитися на засоби масової інформації як продукти актів діяльності людини.

Зазвичай діти ще змалку виявляють інтерес й потребу в творчій діяльності, які необхідно розвивати. Головне для батьків - надавати змогу й заохочувати прагнення учнів до творчої діяльності (малювання, ліпка,

складання віршів, створення відеофільмів, власних поетичних збірок тощо). Такі нахили батьки можуть підтримувати шляхом позитивного схвалення появи первинних продуктів дітей, надання власних рекомендацій чи спеціальної літератури, що розкриває технологію творчості у певній галузі або залучення до відповідних гуртків. Створення власних творчих продуктів змінює ставлення учнів до ЗМІ, зумовлює їхній інтерес до них як результату діяльності людей. Саме обговорення технології виробництва медіапродукції переорієнтовує увагу школярів від сцен насильства, агресії до оцінки засобів, прийомів їхнього зображення.